

**במהלך שנות קיומה ידעה מערכת החינוך של מדי
ישראל שינויים שנבעו מהעמדת תפיסה חינוכית
משתנה במוקד השיח והעשייה.**

**שינויים אלו, שהם תוצר של ההקשרים החברתיים,
התרבותיים והשינויים בהתנהלות המדינה כולה, ליוו
את המערכת בהשתלטות של "שפות זרות" על השיח
החינוכי.**

**דמות הבוגר כפי שהיא משתקפת בתולדות
מערכת החינוך משתנה בהתאם לפרדיגמות
השונות המתוות את המדיניות החינוכית
בתקופות אלו.**

**השינויים בפרדיגמות הינם תוצר של ההקשרים
ההיסטוריים, החברתיים והתרבותיים,
המשתנים.**

**אחד הביטויים המשקפים הקשרים אלו הינן
"השפות הזרות" המשתלטות על השיח
החינוכי.**

קוממיות

בשנים שלפני קום המדינה **ובעשור הראשון** לקיומה
- הפרדיגמה הינה של **"קוממיות"** .
"השפה" השלטת במערכת החינוך הינה
ה"היסטורית",

"עיקר שאיפתנו לתת לתלמידים חינוך עברי, לאומי, עלינו
לקשור איפוא את נפשות תלמידינו לעברנו הגדול... ידיעה
עמוקה ביהדות צריכה לשמש להם למקור הרגשתם
הלאומית..." (הגמנסיה הריאלית תרע"ד 1914).
ביטויה המעשי של פרדיגמה זו הינה "חוק לימוד
חובה" (1949) ו"חוק החינוך הממלכתי" (1953).

"שאיפתנו היא לתת לתלמידים את היסודות העיוניים שיכשירם לעבודה
עצמית וחופשית בתפקידם העתידי, אינם צריכים להסתפק בעבודה
מכאנית גרידא".

"ואדי סלי"

הפרדיגמה המאפיינת את **העשור השני** לקיומה של
המדינה מנוסחת **"בשפה" הסוציולוגית**;

זיהוי הפער העדתי עם ההישגים הלימודיים,
קביעת מסגרות לטעוני טיפוח,

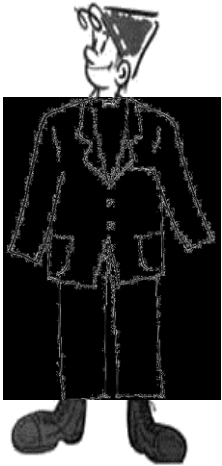
ההסללה במערכת החינוך העל-יסודית, והקמת בתיה"ס
המקצועיים.

"מטרתה של מדיניות הטיפוח היא לצמצם פער שבהישגים
הלימודיים בין תלמידים יוצאי "הרוב" (מהשכבה החברתית
המבוססת) לבין תלמידי יוצאי "המיעוט" (מהשכבה החברתית
החלשה) אדלר (1999).

ביטויה המעשי של פרדיגמה זו הינו **הסקר הראשון** (1955)
שמטרתו הייתה איפיון אוכלוסיות והתאמת מסגרות
ותכנים לאוכלוסיות אלו.

הבוגר של מערכת החינוך ניתפס כבעל "שפע של ידיעות כלליות בכל תחומי
הידע של התרבות הכללית והתרבות הלאומית... (על המערכת) להכינם
לתפקידים מקצועיים פרודוקטיביים בחברה הישראלית ובכלכלתה ולגבש חברה
בעלת קונצנזוס חברתי" (חן, מ., לוי, א. אדלר, ח, 1978).

ארגון וניהול

הפרדיגמה **השלישית** המאפיינת את שנות השישים והשבעים המאוחרות מנוסחת ב"שפה" של **ארגון וניהול**. ביטויה העיקרי הינה ההחלטה בכנסת על הרפורמה במערכת החינוך - שנת **1968**. מטרתה הייתה רה-ארגון של מבנה מערכת החינוך להשגת היעדים לפי דבריו של זלמן ארן "מיצוי הפוטנציאל האנושי הטמון בתוך הדור הצעיר במדינה **באמצעות שינוי המבנה הארגוני**" (עדיאל 1973).

האמצעי להחלת הרפורמה היה "**להקים ולהפעיל במשרד החינוך והתרבות גוף – ניהול – משימתי שיופקד על קידום הגשמתה... להעמיד לרשות גוף – הניהול – המשימתי כלי ביצוע מינהליים ותקציביים...**" (אמיר ואחרים 1979).

המטרה: "סיוע לפרט לגבש את דרכו החינוכית בעתיד בהתאם לכושרו רצונו ותחומי התעניינותו. מתן עזרה מירבית לפרט **כדי שיהיה מסוגל לעלות בסולם הרמות והמסלולים ולהגיע למישור ההישגים הגבוה ביותר** שאליו הוא מסוגל להגיע. ייעודו של הטיפוח בחטיבה העליונה היא חיזוק העילית שבאוכלוסייה המקופחת".

"הילד במרכז"

הפרדיגמה **הרביעית** – המאפיינת את שנות השבעים והשמונים, מנוסחת ב"שפה" פסיכולוגית; **"הילד במרכז"**, פיתוח הלומד העצמאי, התמקדות בתהליכים וביחסי מורה - תלמיד; סגנונות למידה, טיפול ואינדיבידואציה.

במקביל,

מתחילה ההיכרות עם ה"שפה" החדשה:

הטכנולוגית; הכנסת מערכת תוא"ם של מט"ח, הטלוויזיה החינוכית.

"יש לחפש ולמצוא את הדרכים ואת הדפוסים כדי שבית הספר יהיה מקום שבו תלמיד יוכל לגדול ולהתפתח מבחינה אינטלקטואלית, נפשית וחברתית... יש לשנות את הקוריקולום, להתמודד עם הטכנולוגיות החדשות, להגמיש את המעבר מבית הספר להמשך הלימודים ולחיים..." (פור. ד, 1989)

"אלף פרחים יפרחו"

הפרדיגמה **החמישית** זו של שנות התשעים מאופיינת בפיזור וריבוי מטרות, בבחינת **"אלף פרחים יפרחו"** ולכן גם בריבוי "שפות";
ה"שפות" ה"מדוברות" במערכת החינוך הינן;

ה"שפה" הכלכלית-ארגונית; הגדרת יחסי ביה"ס התלמיד והוריו במונחים של לקוח-צרכן; ניהול עצמי חינוכי ותקציבי; אחריותיות;

ה"שפה" הטכנולוגית – יישום תוכנית מח"ר 98.

ה"שפה" הסוציולוגית – פסיכולוגית; הרחבת ההכלה והשילוב, פיתוח "אני מאמין" בית ספרי.

ה"שפה" – "הדמוקרטיה"; יישום דו"ח קרמניצר.

ה"שפה" – ההיסטורית – תרבותית – יישום דו"ח שנהר

דמות הבוגר הרצוי:

• אדם המתאפיין בסקרנות ובהתעניינות אינטלקטואליות, שמקורן ברצון להבין נושאים שונים ומגוונים, והמסוגל לאתר בכוחות עצמו את המידע ואת הכלים לסיפוק הסקרנות והעניין שלו;

* אדם העוסק בתחומי העניין האמיתיים שלו, על פי בחירתו; אדם בעל השקפת עולם ערכית, הניזונה מערכי חברתו ומערכי החברה הכלל-אנושית;

• אדם המעורב בחיי החברה הישראלית והנכון לקבל עליו תפקידים ולמלאם מתוך אחריות ומסירות;

* אדם המכיר את שורשיו ואת זהותו ומודע להם והמכיר ומכבד את זהות זולתו. (חוזר כ')

דה מרקר ובג"ץ

הפרדיגמה **השישית** זו של העשור האחרון מנוסחת בין השאר גם ב **"שפה" המשפטית** – בג"צ כמקדם נושאים במערכת החינוך, כגון, יישום פרק השילוב בחוק החינוך המיוחד; החלת התקן הדיפרנציאלי (דו"ח שושני);

וכן ב**"שפה" הניהולית-כלכלית**, זו של יעדים והישגים מדידים, משאבים ותפוקות; ביטוייה המרכזי של פרדיגמה זו הינה הקמת **"וועדת דברת"** – "במטרה לבצע בחינה מקיפה של מערכת החינוך במדינת ישראל ולהמליץ על תוכנית שינוי כוללת – **מבנית, ארגונית ופדגוגית**".

**הבוגר הרצוי בחזון של הוועדה, יהיה מצויד
ב"ידע ובכלים שיאפשרו לכל אחד ואחת
להתקדם, להצליח ולבחור לעצמו עתיד
המאפשר מימוש עצמי, השתלבות יוצרת
ויצרנית במעגל העבודה, אזרחות פעילה
ותרומה ליצירת חברה מתקדמת ומצליחה
המכבדת את כל חבריה" (דברת עמ' 13
2005).**

הסימפוזיה התשיעית (הזמנה לחלום)

לפרדיגמה החדשה אני ממליצה לקרוא
"הסימפוזיה התשיעית";

היא מתבססת על חוק חינוך ממלכתי סעיף 2
(תיקון 2000 ו- 2003)

"לפתח יחס של כבוד לזכויות האדם לחרויות,
היסוד לערכים דמוקרטיים לשמירת החוק,
לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך
לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין האדם
ובין העמים..."

ה"שפה" החדשה תהייה זו של "שפת" המוסיקה,
בה יש מקום:
לכללים ברורים וידועים (כמו אלו של כתיבת סימפוניה)
לידע רב ולתרגול ממושך של התכנים המיומנויות (כמו
אלו הנדרשות מכל נגן),
של רגישות לגוונים האנושיים;
של יכולת הקשבה לעצמך ולזולת (כמו שירה או נגינת
סולו ונגינת תזמורת או שירת מקהלה)
היכרות עם היכולות והמגבלות של הטכנולוגיה (המנעד
והחומר ממנו עשוי הכלי).

חזרה לשפת האם

כל "השפות" :
ההיסטורית, הכלכלית,
הסוציולוגית, הפסיכולוגית,
הטכנולוגית, החשבונאית-
אפילונית-ניהולית
(ואפילו האוסיקלית)

חייבות לשרת את שפת

החינוך,

הן אינן באות במקומה אלא

צריכות להעצים את השיח

החינוכי שעניינו הוא מוסרי,

ערכי ואתי.

תכליתו ועניינו של מעשה החינוך הינו
באינטראקציה הנוצרת בין המורה, התלמיד
והמידע – התוצר הינו הידע החדש הן אצל
התלמיד והן אצל המורה;
ידע שהינו סובייקטיבי לחלוטין והוא נחלתו של
היחיד מחולל ידע זה.
ידע הנוצר מהמידע האובייקטיבי וממערכת
הערכים הן של המורה והן של התלמיד.

המורה והתלמיד במאה ה- 21 חייבים להכיר
את: "השפות" השונות, אך השיח ביניהם מין
הראוי שיתנהל ב"שפת החינוך".

קורצ'אק – המורה כמחנך

מודלינג
הכרת וידיעת הילד
שוויון וכבוד
דיאלוג ומשוב
מעקב ותיעוד
מודעות ורפלקציה

קורצ'אק – מיומנויות וערכים

חינוך לחיי עבודה:

עשיה, יוזמה, ביצוע ואחריות אישית

גילוי ופתרון בעיות:

מעורבות, מודעות והתמודדות

דיאלוג ועבודת צוות:

תקשורת בין אישית, שיתוף פעולה, אחריות
קבוצתית

קורצ'אק – מיומנויות וערכים (המשך)

אוריינות ועיבוד ידע:

בכתיבה ובדרכים נוספות

פרזנטציה:

היכולת להציג עמדות, תהליכי עשייה ותוצרים

הפרט והחברה:

דמות הבוגר:

**נראות האני, דע את עצמך, כישורים אישיים, הכלה
וקבלה**

גבולות ברורים ותודעה חברתית, אזרחית וקהילתית

- הישיבה השלוש-מאות-ושלושים של הכנסת האחת-עשרה

- (1987 ביוני 16 יום שלישי, י"ט בסיוון התשמ"ז)

- 04:16 ירושלים, הכנסת, שעה

- ב. סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו

- הזדמן לי להסביר במליאה את השקפתי על הקשר שבין רדידות לשונית לדלות המחשבה. אחד העם כבר אמר: **"סלסלו את המחשבה והיא תרומם את הלשון"**. יש בכך אמת גדולה. כיצד מפתחים את המחשבה, כיצד מעשירים את עולם המושגים ואוצר המלים?

זה אחד הנושאים שבו שמתי את הדגש בשנתיים האחרונות, בעצם מיום כניסתי למשרד. בין היתר הקימותי שתי ועדות הקשורות בנושא זה. ועדה אחת אמורה להמליץ לפני על טקסטים ומקורות לשינון בעל-פה מהמקורות השונים, מהתנ"ך ועד שירת ימינו.

בוועדה זו חברים: ישעיהו אברך, שלמה בן-אליהו, ארז ביטון, שלמה בן-עמי, חיים גורי, אברהם גרין, מזל וייגרט, נסים יושע ואלישע שפי. בימים אלה קיבלתי מסקנות ראשונות שתיבדקנה ואחר כך תיושמנה. ועדה אחרת התמנתה על-מנת לעודד קריאת ספרים שהם נכסי צאן ברזל של ספרות ילדים ונוער, עברית וכללית, בכלל זה שירה. אני מתכוון לקריאת חובה, כאשר כל תלמיד, בסיימו שלב משלבי החינוך, יישא אתו מטען תרבותי המורכב מחלק שהוא חופשי ומחלק שהוא חובה, אם כי גם בספרי החובה יינתן חופש בחירה מסוים. בוועדה זו יש כמה חברים מן הוועדה הקודמת, אך נוספו עליהם החברים האלה: עפרה בורלא, חנוך ברטוב, נירה הראל, משה שמיר וש' שפרה. גם מוועדה זו קיבלתי בימים אלה המלצות מספר, והן תיבדקנה ותיושמנה.

הצירוף של כל הפעולות הללו אמור להביא העשרה של ממש במטען הלשוני, המושגי והתרבותי של תלמידינו, ולהקנות להם הרגלי קריאה קבועים וכושר הבעה נאות בכתב ובעל-פה.

לכם, חברי הכנסת, מיותר להסביר, כי כל אלה קשורים גם במה שכולנו מכנים "תרבות הדיבור והוויכוח". מי שחושב שבית-הספר יוכל לחנך את תלמידיו לתרבות דיבור וויכוח, בניגוד לצורת הוויכוח הנוהגת במוסדותינו הנבחרים והממונים, טעות בידו. אפשר להדריך, אפשר ללמד ואפשר לחנך, אך החינוך האמיתי הוא, כמובן, על-ידי הצגת מופת חי ומחנך לעיני הנוער. פעמים רבות מדי אנו שומעים דיבורים בין תלמידים: תפסיק להפריע, כאן לא הכנסת. או: איך אתה מדבר? כאן לא הממשלה.

אם תדבר לאדם בשפה שהוא מבין, דבריק
יגיעו למחשבתו. את תדבר לאדם בשפת האם
שלו דבריק יגיעו לליבו.

נלסון מנדלה

תודה על ההקשבה
לאה רוזנברג